

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
CATEDRA DE GEOGRAFIE REGIONALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT
MUNICIPIUL CLUJ-NAPOCA – STUDIU DE GEOGRAFIE MEDICALĂ
- Rezumat –

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC
PROF. UNIV. DR. COCEAN POMPEI

DOCTORAND: DANIELA DRĂGAN

CLUJ-NAPOCA
2010

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CAP. 1. GEOGRAFIA MEDICALĂ: BAZA TEORETICĂ ȘI METODOLOGICĂ	16
1.1. Geografia medicală: definirea și evoluția conceptului	16
1.2. Noțiuni și concepte de geografie medicală	24
1.3. Metodologia cercetărilor în geografia medicală	42
1.3.1. Baza teoretică și conceptuală a geografiei medicale.....	42
1.3.2. Coordonate metodologice (principii, metode).....	42
1.3.3. Geografia medicală și paradigma transdisciplinară.....	52
1.4. Istoricul și evoluția cercetărilor de geografie medicală	55
1.4.1. Evoluția abordărilor privind problematica sănătății.....	55
1.4.2. Istoricul cercetărilor în plan internațional.....	56
1.4.3. Istoricul și dezvoltarea geografiei medicale în România.....	57
CAP. 2. MUNICIPIUL CLUJ-NAPOCA: EVOLUȚIE TERITORIALĂ, DEMOGRAFICĂ ȘI FUNCȚIONALĂ	61
2.1. Așezarea geografică	61
2.2. Evoluția teritorială, demografică și funcțională a orașului Cluj-Napoca	63
2.2.1. Orașul antic.....	64
2.2.2. Orașul medieval.....	67
2.2.2.1. Orașul Cluj în sec. al XV-lea și prima jumătate a sec. al XVI-lea.....	70
2.2.3. Clujul în epoca modernă.....	72
2.2.3.1. Clujul la jumătatea sec. al XVI –lea și sfârșitul sec. al XVIII-lea.....	72
2.2.3.2. Clujul în sec.al XVIII-lea și prima jumătate a sec.al XIX –lea.....	74
2.2.3.3. Expansiunea orașului modern (Clujul sec. al XIX-lea).....	77
2.2.3.4. Clujul între 1900 – 1945.....	79
2.2.4. Clujul în epoca contemporană.....	81

2.2.4.1. Clujul între 1945 – 1989.....	81
2.2.4.2. Clujul între 1989 – 2009.....	83
2.2.4.3. Concluzii.....	88
2.2.4.4. Premise favorabile dezvoltării spațiului urban.....	90
CAP. 3. ANALIZA STĂRII DE SĂNĂTATE A POPULAȚIEI DIN MUNICIPIUL CLUJ- NAPOCA.....	92
3.1. Sănătatea și factorii care o influențează.....	94
3.2. Factorii naturali care influențează starea de sănătate.....	94
3.2.1. Factorii fizico-geografici în manifestarea stării de sănătate.....	94
3.2.1.1. Factorii climatici.....	94
3.2.1.2. Factorii fizico-chimici și meteorologici.....	98
3.2.2. Elementele climatice și influența lor asupra organismului uman.....	102
3.2.2.1. Evoluția elementelor climatice în municipiul Cluj-Napoca.....	104
3.2.2.2. Influența temperaturii asupra organismului uman.....	108
3.2.2.3. Influența precipitațiilor asupra organismului uman.....	109
3.2.2.4. Influența vânturilor asupra organismului uman.....	111
3.2.3. Poluarea aerului, a apei, a solului cu substanțe chimice, fizice, biologice, nocive pentru sănătate.....	112
3.2.3.1. Poluarea aerului.....	112
3.2.3.2. Efectele poluării aerului asupra stării de sănătate.....	119
3.2.3.3. Poluarea apei și sănătatea.....	125
3.2.3.4. Efectele poluării apei asupra stării de sănătate.....	129
3.2.3.5. Poluarea solului și sănătatea.....	134
3.2.3.6. Poluarea sonoră.....	139
3.3. Factorii comportamentali care influențează starea de sănătate a populației.....	145
3.3.1. Stilul (modul) de viață al populației.....	145
3.3.1.1. Comportamentul alimentar.....	145
3.3.1.2. Consumul de alcool.....	147
3.3.1.3. Consumul de tutun.....	148

3.3.1.4. Locuința.....	149
3.3.1.5. Stressul.....	149
3.4. Analiza stării de sănătate a populației municipiului Cluj-Napoca.....	150
3.4.1. Dinamica indicatorilor demografici.....	150
3.4.1.1. Speranța de viață la naștere.....	150
3.4.2. Analiza mortalității.....	156
3.4.2.1. Mortalitatea generală.....	156
3.4.2.2. Mortalitatea pe cele două sexe.....	157
3.4.2.3. Mortalitatea infantilă.....	158
3.4.2.4. Structura mortalității pe principalele cauze de deces.....	159
3.4.3. Analiza morbidității generale	168
3.4.3.1. Morbiditatea prin boli cronice.....	176
3.5.3. Concluzii.....	177
CAP. 4. SISTEMUL MEDICAL CLUJEAN.....	180
4.1. Sistemul medico-sanitar clujean: concept și structură.....	180
4.2. Școala medicală clujeană.....	183
4.2.1. Istoricul și evoluția școlii medicale clujene.....	183
4.2.2. Școala medicală clujeană.....	185
4.2.2.1. Rădăcinile istorice ale școlii medicale clujene.....	187
4.2.2.2. Caracteristicile școlii medicale clujene.....	188
4.2.3. Școala de farmacie clujeană.....	190
4.2.4. Mentorii Școlii de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca.....	191
4.3. Infrastructura medico-sanitară clujeană.....	192
4.3.1. Evoluția infrastructurii medico-sanitare clujene.....	192
4.3.2. Tipologia unităților medico-sanitare clujene.....	194
4.3.2.1. Spitalele (evoluție și tipologie).....	200
4.3.2.2. Policlinicile (evoluție și tipologie).....	204
4.3.2.3. Farmaciile.....	205
4.3.2.4. Dispensarele de medicină generală.....	206

4.3.2.5. Cabinete medicale private, de medicină generală sau specializat.....	206
4.3.3. Caracteristicile unităților medico-sanitare clujene.....	207
4.3.4. Repartiția spațială a infrastructurii medicale clujene.....	209
4.3.5. Analiza S.W.O.T. a infrastructurii medico-sanitare clujene.....	214
4.4. Personalul medico-sanitar clujean.....	215
4.4.1. Personalul medico-sanitar.....	215
4.4.2. Personalul mediu sanitar.....	218
4.4.3. Personalul sanitar auxiliar.....	220
4.4.4. Evoluția numărului de farmaciști.....	221
4.5. Funcționalitatea sistemului medical clujean.....	221
4.5.1. Serviciile medico-sanitare	222
4.5.2. Indicele serviciilor medico-sanitare.....	224
4.5.3 Resursele financiare.....	226
4.5.4. Concluzii.....	231
CAP. 5. POLARIZAREA MEDICALĂ A MUNICIPIULUI CLUJ-NAPOCA.....	233
5.1. Polarizare medicală: clarificări conceptuale.....	233
5.2. Tipuri de polarizare.....	237
5.2.1. Polarizare educațională formativă.....	237
5.2.2. Polarizare indusă de specificul multicultural.....	245
5.2.3. Polarizare indusă de mari specializări.....	251
5.2.3.1. Institutul Oncologic.....	251
5.2.3.2. Institutul Inimii.....	252
5.2.4. Polarizare cu impact psihologic indusă de tradiție.....	259
5.2.5. Polarizare indusă de facilități.....	260
5.2.6. Polarizare prin instituții unicate și unități specifice.....	270
5.2.6.1. Spitalul TBC.....	270
5.2.6.2. Spitalul Militar.....	273
5.2.7. Polarizare determinată de calitatea asistenței medicale.....	274
5.2.7.1. Asistența medicală publică.....	274

5.2.8. Concluzii.....	283
CAP. 6. STRATEGII DE OPTIMIZARE A STĂRII DE SĂNĂTATE.....	286
6.1. Caracterizarea stării de sănătate a populației din municipiul Cluj-Napoca.....	286
6.1.1. Aspecte negative, care afectează starea de sănătate a populației clujene.....	288
6.1.2. Aspecte pozitive cu impact asupra stării de sănătate a populației clujene.....	289
6.2. Aspecte privind starea sistemului de sănătate.....	289
6.2.1. Principalele modificări în organizarea și finanțarea sistemului de sănătate.....	289
6.2.2. Resursele sistemului sanitar.....	290
6.2.2.1. Reforma sistemelor de sănătate în Europa.....	291
6.2.2.2. Reforma sistemului de sănătate în România.....	292
6.2.3. Probleme majore cu care se confruntă sistemul de sănătate.....	293
6.3. Identificarea unor strategii de optimizare a stării de sănătate.....	298
6.3.1. Optimizarea impactului factorilor comportamentali.....	298
6.3.2. Optimizarea impactului factorilor socio-economici.....	300
6.3.3. Optimizarea factorilor de mediu.....	301
6.3.4. Optimizarea impactului sistemului medical clujean.....	302
CONCLUZII.....	303
BIBLIOGRAFIE.....	311
ANEXE.....	325

Cuvinte - cheie: *geografie medicală, municipiul Cluj-Napoca, stare de sănătate, sănătate publică, stare de boală, sistem medical clujean, profilaxie, polarizare medicală, servicii medicale, factori climatici, factori de mediu, factori comportamentali, speranța de viață la naștere, mortalitate, mortalitate infantilă, morbiditate, școala medicală clujeană, personal medico-sanitar, infrastructura medico-sanitară clujeană, indice al infrastructurii medico-sanitare, strategii de optimizare a stării de sănătate.*

Introducere

Societatea contemporană, supusă unor variate și numeroase transformări, cărora omul este obligat să le facă față, a impus **geografiei** adoptarea unor orientări mult diferite de cea de acum câteva decenii. **Geografia** este o știință complexă, având tangență și raporturi strânse cu alte științe. În paralel, ca o specialitate independentă, s-a dezvoltat și **geografia medicală**, atenția acesteia fiind orientată, pe de o parte, spre relevarea bolilor pe un teritoriu geografic, iar pe de alta, spre gradul în care mediul natural și social poate influența manifestarea unor boli și nivelul de sănătate al populației.

Acest **studiu de geografie medicală**, aplicat **municipiului Cluj-Napoca**, s-a realizat după un arsenal metodologic și după un model teoretic conceptual original, care cuprinde o abordare amplă, structurată în șase capitole. Secțiunile studiului nostru au fost organizate după cum urmează:

Introducere - unde am afirmat motivele alegerii temei de cercetare și am creionat câteva considerații generale cu privire la obiectul de studiu vizat.

Cap.1. Geografia medicală: baza teoretică și metodologică - în care am definit și am explicat conceptul de geografie medicală și evoluția în timp a conceptului; am clarificat obiectul de studiu al geografiei medicale; am delimitat cadrul teoretic, conceptual și metodologic al acestei discipline, precum și istoricul preocupărilor și al cercetărilor asupra stării de sănătate, unde am evidențiat cele mai importante demersuri în acest domeniu, pe plan internațional și național.

Geografia medicală reprezintă o subramură a **geografiei sociale** și se distinge de celelalte ramuri ale acesteia prin faptul că se află la intersecția cu studiile medicale asupra sănătății, fapt care a determinat diverși autori și diverse instanțe discursive să propună nume precum: **medicina geografică** sau **geomedicina**, **geografia ecologiei medicale**, **geografia patologică**, **geografia sănătății și a îmbolnăvirilor**, iar mai recent, **geografia asistenței medicale**, **geografia sănătății și a serviciilor sanitare**.

Geografia este o știință spațială și socială complexă, deși concepte precum „spațiu”, „social” nu sunt utilizate exclusiv de geografi. Problemele fundamentale abordate de geografie se structurează pe distincția majoră: geografie fizică, geografie umană și geografie regională. În cadrul prezentului demers, interesul nostru este circumscris de geografia umană. Această ramură a geografiei și-a dezvoltat direcțiile de cercetare, s-a superspecializat, dând naștere unor noi subramuri, domenii ale cunoașterii și chiar unor științe autonome: geografia populației, geografia economică, geografia așezărilor, geografia turismului, geografia circulației, geografia politică, geografia socială. **Geografia medicală** este o știință recent apărută în contextul noilor paradigme epistemologice lansate în a doua jumătate a sec. XX, care își propune să creeze punți de legătură și un real dialog între diversele științe. Este o subdisciplină a geografiei sociale, care tratează interacțiunile dintre oameni și mediu. Obiectul de studiu al geografiei medicale fiind **starea de sănătate privită dintr-o perspectivă holistă**, înglobează societatea și spațiul, conceptualizând, în același timp, **rolul locului, al amplasamentului și al geografiei** în sănătate, în starea de bine și boală.

Geografia medicală abordează sănătatea în perspectivă spațială și din punctul de vedere al dinamicii acesteia în timp. Fiind o disciplină relativ recentă, fără o bază metodologică bine fundamentată, nu numai la noi în țară, dar și la nivel internațional, s-a insistat atât asupra dimensiunilor cantitative, cât și calitative ale sănătății umane, punându-se în evidență modalități de evaluare și analiză a acestora, prin intermediul investigațiilor statistice și de teren (Dumitrache, Liliana, 2004).

Geografia medicală recunoaște importanța **contextului, a locului și a nivelului de abordare spațială** – de la global la local, în stabilirea cauzelor și a beneficiilor legate de starea de sănătate. Factorii determinanți ai stării de sănătate sunt complecși, fapt care necesită o abordare integrată, multidisciplinară și transdisciplinară, pentru a garanta siguranța că munca de cercetare oferă dovezi calitative relevante pentru fundamentarea politicilor privitoare la starea de sănătate.

Problematica asupra căreia își circumscrie preocupările geografia medicală are o vechime milenară, astfel încât putem vorbi de o evoluție și de o dinamică a preocupărilor specifice geografiei medicale.

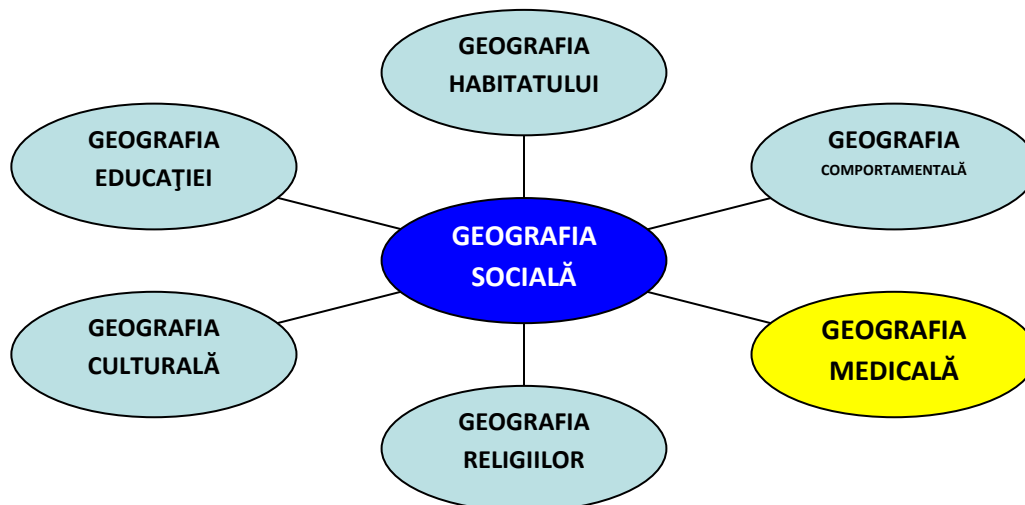

Fig. 1. Locul geografiei medicale în cadrul geografiei sociale
(model preluat după Cocean, P., Rotar, Gabriela, Ipatiov, F., 1994)

Înțelegerea *sănătății umane* în raport cu **mediul** reprezintă contribuția geografiei medicale, care se individualizează prin faptul că deschide „problematika sănătății” atât spre sistemul social, cât și spre mediul și spațiul geografic.

Cap.2. Municipiul Cluj-Napoca: evoluție teritorială, demografică și funcțională, este un segment tematic unde municipiul Cluj-Napoca este prezentat, în egală măsură, ca suport necesar desfășurării existenței umane, dar și ca un cadru teoretic, spațial și conceptual care își asumă desfășurarea proceselor biologice, fizice, antropice și culturale; logica acestei secțiuni se constituie în nevoia de a preciza și explica evoluția istorică a contextului spațial, care să ne permită o comprehensiune crescută a cadrului de referință spațial asupra căruia aplicăm studiul nostru.

Acest capitol a încercat să surprindă geneza urbană și dinamica acesteia din perspectivă teritorială, demografică și funcțională. Municipiul Cluj-Napoca este pe lângă un oraș cu o vechime milenară și rezultatul unui lung și dinamic proces de antropizare a unui spațiu geografic în cadrul unei istorii deloc liniare.

Analiza a pus în lumină etapele de structurare și dezvoltare începând cu epoca antică, cunoscând un reflux în a doua parte a primului mileniu creștin, renăscând în plin ev mediu ca un adevărat burg de referință în spațiu transilvan și central-european, urmând ca în epoca modernă să se statueze ca o adevărată capitală politică și mai ales culturală a Transilvaniei și culminând cu metamorfoza înnoitoare din epoca contemporană. Fără îndoială că municipiul Cluj-Napoca de la începutul mileniului III este un spațiu al devenirii, un model urban tot mai complex și un punct de referință al toposului în care tradiția întâlnește și înnobilează modernitatea.

Cap. 3. Analiza stării de sănătate a populației din municipiul Cluj-Napoca analizează starea de sănătate a populației clujene prin prisma diverșilor factori geodemografici, de mediu, comportamentali, inventariind elemente care să constituie o dinamică specifică a sănătății, care poată fi cuantificată sub forma unui **model specific al sănătății populației** din acest spațiu geografic. Modelul specific al sănătății populației clujene s-a construit prin juxtapunerea unor **modele de morbiditate și mortalitate** și prin **capacitatea sistemului medical clujean** de a răspunde provocărilor la adresa sănătății, având ca rezultat o ameliorare și o îmbunătățire a stării de sănătate. Sistemul teritorial clujean nu poate fi înțeles decât raportat la contextul mediului înconjurător care-i oferă suportul și dezvoltarea, dar în egală măsură și la factori comportamentali, și mentalității generale din spațiul cultural românesc. Analiza a demonstrat că există diferențe notabile în ceea ce privește speranța de viață, și mortalitatea generală, și mai ales mortalitatea infantilă, între valorile medii naționale și valorile înregistrate la nivelul municipiului. Cauzele principale ale „mortalității clujene” nu se diferențiază ca structură față de modelul românesc sau european, însă ponderea procentuală afirmă cu necesitate existența unor mecanisme foarte puternice capabile să diferențieze să modifice și să particularizeze cazuistica mortalității. În același registru, modelul morbidității generale păstrează în linii mari caracteristicile modelului românesc, respectând principalele categorii de boli însă ponderea în procente cunoaște mutații semnificative. Există în cazul morbidității cronice o reconfigurare specifică categorică, pe primul loc situându-se bolile cardiovasculare, urmate de diabetul zaharat, boli pulmonare cronice, ciroze și hepatite cronice. Majoritatea bolilor cronice sunt consecințele condițiilor de viață și sunt influențate de circumstanțele modului de viață. Modelul morbidității cronice afirmă creșterea importanței locului și mai ales a stilului de viață. Putem afirma astfel în urma analizei noastre că în Cluj-Napoca *se trăiește și mai ales se moare diferit*. Analiza pune în lumină un model clujean de valorificare și de asumare personală și colectivă a întregului

„potențial al sănătății”. Acest model specific de sănătate demonstrează că existența din aria unui topos specific caracterizat de condiții socio-economice, condiții de mediu și cu un comportament și o mentalitate specifică determină o anumită structurare a stării de sănătate din acel spațiu geografic.

Cap.4. Sistemul medical clujean a fost definit ca subsistem funcțional în cadrul sistemului teritorial clujean, responsabil de exercitarea în spațiu a funcției medicale, prin serviciile medicale pe care le furnizează cu scopul de a menține, promova, optimiza și dezvolta starea de sănătate a populației este structurat pornind de la școala medicală clujeană, utilizează o infrastructură medico-sanitară complexă și este deservit de un personal medico-sanitar de specialitate, care împreună contribuie la funcționalitatea sistemului medical prin valorificarea tuturor resurselor medicale în cadrul sistemului teritorial clujean. Ipoteza care s-a confirmat a fost că sistemul medical clujean reprezintă un subsistem în cadrul sistemului teritorial reprezentat de municipiul Cluj-Napoca, responsabil cu exercitarea funcției medico-sanitare. Analiza a demonstrat evoluția deosebită a sistemului medical clujean, dinamismul fiecărei componente, pornind de la tradiția școlii medicale clujene construită pe opera marilor profesori și mentori structurată în jurul Universității. Sistemul medical clujean valorifică o infrastructură medicală performantă, precum și un personal medico-sanitar de excepție, reușind să le convertească în servicii medicale de bună calitate și de foarte bună calitate, mai ales în cadrul institutelor hiperspecializate, adevărate modele de competență și profesionalism. Studiul dinamicii sistemului medical clujean raportat la multiple referințe comparative, precum nivelul județean, regional și național a demonstrat fără nici o excepție performanța sistemică, calitatea infrastructurii, diversitatea și relevanța practică a acesteia, fapt consemnat și de evoluția *indicelui serviciilor medico-sanitare*.

Studiul infrastructurii și al personalului medico-sanitar a pus în evidență faptul că există o diversitate și o calitate deosebită a acestora, care pot să reprezinte baza sustenabilă a menținerii stării de sănătate a populației din municipiu, dar pot să reprezinte chiar mai mult, un adevărat pol de referință pentru menținerea și îngrijirea stării de sănătate a unui spectru foarte larg al populației localizate în întreg județul Cluj, în regiunea de dezvoltare Nord-Vest și chiar în întreaga Transilvanie, creionând o adevărate „regiune” cu o geografie variabilă, în care își exercită funcția medicală polarizatoare. Studiul a relevat caracteristicile infrastructurii medico-sanitare clujene, remarcând dinamismul și evoluția acesteia, diversitatea morfo-funcțională

deosebită, modernitatea structurală și aplicată în planul actului medical, calitatea ridicată incontestabilă și caracterul polarizator al acesteia, într-un spațiu geografic variabil, dar foarte semnificativ. Interogația noastră a pus în lumină, în mod evident, și o serie de neajunsuri existente în sistem, datorate atât evoluției generale a societății românești, cât, mai ales, viziunii confuze și inconsistente a valurilor de reformă din sistemul medical românesc.

Cap. 5. Polarizarea medicală a municipiului Cluj-Napoca ne-a permis să creionăm, utilizând instrumentele metodologice specifice geografiei medicale - polarizarea medicală, ca fiind rezultatul funcționalității sistemului medical clujean, precum și structura acestor forme de polarizare. Polarizarea medicală este un tip specific de influență realizat de către un centru polarizator, prin calitatea și surplusul său de resurse medicale, asupra mediului înconjurător.

Analiza polarizării medicale a condus la o structură de tipuri și forme polarizatoare induse de factori precum: instituții educaționale medicale, tradiția școlii medicale clujene, specializări medicale de referință, calitatea resurselor umane și calitatea infrastructurii medico-sanitare. Toate aceste criterii descriu gradul de adecvare și utilizare a resurselor medicale pe care „centrul”, reprezentat de sistemul medical clujean, le deține și le utilizează în procesul exprimării funcției sale medicale. Pentru a realiza o abordare sistemică, am căutat să întreprindem o serie de raportări la elementele „centru ” și „aria de influență” mai întâi, teoretic-conceptual, iar apoi, printr-un sistem de cuantificare și determinare valorică a fluxurilor și a relațiilor complexe care se stabilesc între centru și zona de influență.

Analiza polarizării medicale a condus la o structură de tipuri și forme polarizatoare induse de următorii factorii:

- instituții educaționale medicale;
- instituții culturale și multicultural;
- specializări medicale de referință;
- tradiția școlii medicale clujene;
- calitatea deosebită a infrastructurii medico-sanitare;
- calitatea asistenței medicale (resurselor umane);
- specialiști de renume.

Toate aceste forme de polarizare au fost investigate și s-a încercat obținerea unei imagini cât mai rezolutive privind amplitudinea fluxurilor medicale și a gradului de adecvare și utilizare

a resurselor medicale pe care „centrul” le deține și le utilizează în procesul exprimării funcției sale medicale.

Municipiul Cluj-Napoca, prin forța tradiției, dar și ca stare prezentă instituită prin interacțiunea unor factori obiectivi, se constituie într-un centru medico-sanitar de primă mărime în țara noastră, atât din punctul de vedere al volumului extrem de mare de servicii în domeniul sănătății oferite populației, cât și din cel al diversității și al calității lor. Această situație îl plasează în postura unui adevărat centru de gravitație, înspre care este atrasă în primul rând populația din mediul rural al județului Cluj, populația din județele Regiunii de Nord-Vest, populația județelor transilvane, precum și populația altor județe din țară.

Cap.6 Strategii de optimizare a stării de sănătate s-a construit pornind de la caracterizarea stării de sănătate a populației municipiului Cluj-Napoca, reconfigurându-se modelul de sănătate specifică. S-au identificat aspectele negative și pozitive cu impact asupra sănătății și s-a realizat o radiografie a modelului de funcționare, finanțare și reformare a sistemului medical în context european, național și local. Problemele majore cu care se confruntă sistemul de sănătate, atât cel național, cât și cel clujean, în perspectivă comparativă la nivel european pot fi sintetizate prin următoarele simptome: subfinanțarea și utilizarea ineficientă a resurselor, accesul scăzut și inechitabil la servicii de calitate, managementul deficitar al resurselor umane, insuficienta atenție acordată serviciilor de promovare a sănătății și managementul deficitar al informațiilor. Pornind de la această diagnoză, am creionat un efort discursiv capabil să ofere soluții punctuale și sistemice astfel ca sistemul medical local, dar și național să poată fi optimizat devenind un suport cadru capabil să faciliteze și să îmbunătățească starea de sănătate a populației. În lumina acestei analize sintetice finale am identificat și descris o serie de obiective și ținte strategice cu un grad relativ de generalitate, prin care am dorit să creăm o perspectivă constructivă asupra optimizării stării de sănătate a populației clujene. Proiecția a vizat modificarea factorilor determinanți ai stării de sănătate; optimizarea impactului factorilor comportamentali, a factorilor socio-economici, de mediu și optimizarea sistemului medical clujean.

Concluzii:

Teza de doctorat pe care am elaborat-o având titlul *Municipiul Cluj-Napoca – studiu de geografie medicală* s-a constituit într-o analiză complexă a dinamicii populației municipiului, din perspectiva unui studiu de geografie medicală.

Scopul acestui demers s-a focalizat pe analiza complexă a stării de sănătate a populației municipiului Cluj-Napoca, în raport cu factorii care o determină, dintr-o perspectivă transdisciplinară, integrând datele oferite de abordarea statistică, medicală și sociologică în cadrul dinamicii geodemografice a fenomenelor și a dimensiunii antropologice și culturale, construind astfel o abordare sistemică specifică studiilor recente din geografia medicală.

Rezultatele acestui studiu sunt utile autorităților publice locale, medicilor, organizațiilor nonguvernamentale, instituțiilor publice și societăților private, oferindu-le puncte de plecare pentru acțiuni menite să amelioreze factorii locali de risc ai sănătății, pentru acțiuni prin care comunitatea clujeană să acționeze în folosul propriei sănătăți, devenind artizanul acesteia.

Concluzionând, putem afirma că departe de a-și fi pierdut importanța în era informațională a tehnologiilor, *factorul uman* trebuie să învețe să-și protejeze și să-și amelioreze starea de sănătate, starea de bine, deoarece aceasta se răsfrânge în mod determinant, în orice sistem, asupra oricărei dezvoltări durabile. Efortul acestei cercetări a produs în noi o interogație mai profundă despre sănătatea oamenilor din Cluj-Napoca, despre dezvoltarea posibilă a acestui spațiu și despre devenirea oamenilor acestor locuri...

BIBLIOGRAFIE

1. **Achimaș, C.**, (1999), *Metodologia Cercetării Științifice Medicale* EMU "Iuliu Hațieganu", Cluj-Napoca.
2. **Alexandru, Gh.**, (2004), *Managementul Serviciilor Medicale*, Editura EficonPress, București.
3. **Armaș Iuliana** (2006), *Teorie și metodologie geografică*, Editura Fundația România de mâine, București.
4. **Ardeleanu, Elena**, (2002), *Asistența primară a stării de sănătate*, Editura Eurostampa, Timișoara.
5. **Armean, P.**, (2002), *Managementul Calității Serviciilor de sănătate*, Editura C.N.I. Coresi, București.
6. **Alicu, D. și colab.**(1995), *Cluj-Napoca de la începuturi până azi. Ghid istoric și turistic*. Edit. Clusium, Cluj-Napoca.

7. **Arseni, C., Drăgănescu, M.** (1984), *Problematika sănătății, azi și în viitor*, Editura Academiei R.S.R., București.
8. **Athanasiu, A.**, (1993), *Elemente de psihologie medicală*, Editura Medicală, București.
9. **Bardac, D.**, (2003), *Igiena și sănătatea mediului, Tratat de sănătate publică*, vol.2, Editura Hermannstadt.
10. **Bălan, A.**, (1997), *Comportament și sănătate*, Asociația de Științe Cognitive din România, Cluj-Napoca.
11. **Bărbulescu, M., Deletant, D.**,(2007), *Istoria României*, Editura Corint, București.
12. **Bălțeanu, D.**, (2000), *Orientări actuale în cercetarea geografică*, în revista „Terra” nr. 1, București.
13. **Barnea, M.**, (1979), *Ecologia Umană*, Editura Medicală, București.
14. **Barry, N.**, (1998), *Bunăstarea*, Editura Style, București.
15. **Beaujeau-Garnier, Jacqueline, Chabot, G.** (1971), *Geografia urbană*, Edit. Științifică, București.
16. **Benedek, J.**, (2004), *Amenajarea teritoriului și dezvoltare regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
17. **Bogdan, A. și colab.** (1967), *Contribuție la sistematizarea zonei preorășenești a Clujului*, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Geologia-Geographia, 12, nr. 2, Cluj-Napoca.
18. **Bocancea, C., Neamțu, G.** (1999), *Elemente de asistență socială*, Editura Polirom, Iași.
19. **Boia, L.**, (1985), *Factorul microbial : epidemiile. Geografie istorică*, Curs litografiat, Universitatea București, Facultatea de Istorie.
20. **Bologa, V.L.**, (1962), *Din istoria medicinei românești și universale*, Editura Academiei R.P.R., București.
21. **Bologa, V.L.**, (1962), *Din istoria medicinei românești și universale*, Editura Academiei R.P.R., București.
22. **Borzan, Cristina, Mocean, Floarea** (2002), *Sănătate Publică*, Editura Medicală Universitară „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.
23. **Brătescu, Gh.**, (1970), *Istoria medicinei*, Editura Medicală, București.
24. **Brătescu, Gh.**, (1981), *Trecut și viitor în medicină*, Editura Medicală, București
25. **Brătescu, Gh.**, (1983), *Momente din trecutul medicinei*, Editura Medicală, București.

26. Brătescu, Gh., (1985), *Retrospective medicale .Studii, note și documente*, Editura Medicală, București.
27. Burcu, A., Burcu, Al., (2006), *Educația ecologică, Dezvoltarea Durabilă și Calitatea Vieții*, Editura Mega.
28. Buta, I., Bodea, Mihaela, Edroiu, N. (1989), *Ghid de oraș. Cluj-Napoca*, Edit. Sport-Turism, București.
29. Buzea, O., (1939), *Clujul între 1919-1939*, Edit. Cartea Românească, Cluj-Napoca.
30. Cace, S., Vlădescu, C.,(2004), *Starea de sănătate a populației Rromă și accesul serviciile de sănătate* la, Editura Expert, București.
31. Calmîc, V., (2007), *Optimizarea activității de educație pentru sănătate și promovare a modului sănătos de viață în condiții socio-economice noi*. Teză de doctorat UMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău.
32. Caude, R., (1964), *Méthodologie, Vers une science de l'action*, Entreprise Moderne, d’Edition, Paris.
33. Cătălina, Ancuța, (2008), *Studiul geografic al disparităților teritoriale din Banatul Românesc*, Editura Mirton, Timișoara.
34. Chelcea, S., (2007), *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socio-umane*, Editura Comunicare.ro, București
35. Chelcea, S., (2007), *Metodologia cercetării sociologice, metode cantitative și calitative*, Editura Economică, București.
36. Ciangă, N.,(2004), *Bioclimatele și diversificarea funcționalității balneoturistice*, Studia Universitatis „ Babeș-Bolyai”, Geographia, 1 , Cluj-Napoca
37. Ciangă, N., Rațiu Ramona, (2003), *Geografia umană a României. Îndrumător de lucrări practice*, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu-Mureș
38. Ciobanu, V., Ancușa, M., (1998), *Probleme de Sănătate Publică*, Volumul II, Editura Mirton, Timișoara.
39. Ciobanu, V., Ursoniu, S., (2005), *Îndrumar de lucrări practice de Sănătate Publică*, Editura Solness, Timișoara.
40. Cocean, P. (2005), *Geografie regională: evoluție, concepte, metodologie*, Ediția a II-a Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

41. Cocean, P., Rotaru, Gabriela, Ipatiov, F., (1994), *Geografia Socială- ramură de bază a Geografiei Umane*, în „Studii și Cercetări de Geografie” vol.XL, Editura Academiei, București.
42. Cojan, Adela, (2003), *Metodologia Cercetării Științifice Medicale*, Editura Universității, București.
43. Crișan, I. H. și colab., (1972), *Repertoriul arheologic al județului Cluj (RAJC)*, Institutul de Istorie și Arheologie, Cluj-Napoca.
44. Cucu, V. ,(1970), *Orașele României*, Edit. Științifică, București.
45. Cucu, V. ,(1976), *Geografie și urbanizare*, Edit. Științifică, București.
46. Culic, Irina, (2004), *Metode avansate în cercetarea socială*, Editura Polirom, Iași.
47. Curșeu, Daniela, (2006), *Mediul și sănătatea*, Editura Medicală Universitaria "Iuliu Hațieganu", Cluj-Napoca.
48. Damaschin, Floarea, (1998), *Igienă-Ecologie*, Editura Surix Med., Constanța.
49. Damaschin, Floarea, (1999), *Evaluarea factorilor de mediu și a riscului pentru sănătate*, Editura Comandor, Constanța.
50. Damaschin, Floarea, (2005), *Factorii de mediu și influența lor asupra sănătății*, Editura Medicală, București.
51. Dobrescu, E. M., (1998), *Sociologia comunicării*, Editura Victor, București.
52. Donea, Ș., (1997), *Despre tarele actualului sistem de sănătate*, Camera Federativă a Medicilor din România, București.
53. Domnariu, Carmen (coord.), Vulcu. I., Filip Ioana, Cioran Nicoleta (2003), *Starea de sănătate a județului Sibiu*, Editura Universității” Lucian Blaga”, Sibiu.
54. Deszi, Ș., (2006), *Țara Lăpușului – studiu de Geografie Regională*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca
55. Dicken, S.N., Pitts, F.R. (1963), *Introduction to Human Geography*, Blaisdell Publishing Company, University of Oregon, U.S.A.
56. Dîncu, V.S. (1995/1996), *Funcția culturală a municipiului Cluj-Napoca*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologica, XL-XLI,1-2, Cluj-Napoca.
57. Dorobanțu, I.,(1985), *Educația pentru sănătate*, Editura Medicală, București.
58. Drăgan, Daniela, (2008), *Evoluția școlii medicale clujene și impactul acesteia asupra stării de sănătate a populației din municipiul Cluj-Napoca în Tendințe Actuale în*

- Predarea și Învățarea Geografiei, vol.VI*, Presa Universitară Clujeană Cluj-Napoca
p.139-146
59. Drăgan, Daniela, Ianăș Ana-Neli, (2008-2009), *Structura Sistemului Medical Clujean în Terra, anul XXXVIII-XXXIX (LVII-LIX)*, Editura CD Press, București p.104-108
60. Drăgan, Daniela, Filip, Marinela, Lidia, (2009), *Educația pentru sănătate – o condiție a dezvoltării durabile în Tendințe Actuale în Predarea și Învățarea Geografiei vol.VIII*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca,p.109-115
61. Drăgan, Daniela, Gingulescu, Maria, Doina (2009), *Geografia Medicală – un avatar dinspre interdisciplinaritate spre transdisciplinaritate în Tendințe Actuale în Predarea și Învățarea Geografiei vol.VIII*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p.403-410
62. Drăgan, Daniela, (2009), *The Cluj of School of Medicine în Studia Universitatis, Babeș-Bolyai, Geographia, nr.1* , Cluj-Napoca, p.203-208
63. Drăgan, Daniela, (2009), *Disparities of the Medical-Sanitary Infrastructure în the North-West Development Region în Reeviw of Regional Studies. Journal of the Centre for Regional Geography, volume V, number 1*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p.83-90
64. Duma, O., (1999), *Metode și mijloace de prevenție a maladiiei HIV/SIDA*, Teză de doctorat UMF Iași.
65. Dumitrescu, Anca, (2000), *Comunicarea riscului pentru sănătate generat de mediu*, Institutul de Sănătate publică, București.
66. Dumitrache, Liliana, Armaș, Iuliana, (1998), *Starea de sănătate a populației – regionare geografică, „Comunicări de Geografie” vol.IV*, București.
67. Dumitrache, Liliana, (2003), *Geografia Medicală: metode și tehnici de analiză*, Editura Universitară, București.
68. Dumitrache, Liliana, (2004), *Starea de sănătate a populației României, O abordare geografică*, Editura Univers Enciclopedic București.
69. Enăchescu, D., Marcu M., (1995), *Sănătate publică și management sanitar*, Editura Economică, București.
70. Enăchescu , C., (2007), *Tratat de Teoria Cercetării Științifice*, Editura Polirom, București.
71. Enăchescu, D., (1992), *Medicina socială – note și suporturi de curs*, INSSC, București.

72. Florea, M., (2000), *Școala Medicală Clujeană*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
73. Florea, M., (2004), *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană și Spitalele din Cluj*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
74. Florea, M., (2004), *Școala de Farmacie Clujeană*, Editura Medicală Universitară ” Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.
75. Florea, M., (2006), *Medicina Clujeană în cuvinte și idei înțelepte*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
76. Fornade, D., (2007), *Personalități Clujene (1800-2007)*, Editura Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca.
77. Furtunescu, Florentina, Neagoie, Adina (2004), *Sărăcirea și starea de sănătate*, Revista Acta Medica Transilvanica nr.4
78. Grecu, I., (1999), *Societatea Română de Istoria Farmaciei*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea.
79. Gross, Lidi, (2004), *Confreriile medievale din Transilvania (Secolele XIV-XVI)*, Editura Grinta, Cluj-Napoca.
80. Gusti, G., (1974), *Forme de noi așezări*, Edit. Tehnică, București.
81. Gyarmati, Z., (2000), *Contribuții privind modernizarea Clujului*, în *Studii de istorie a Transilvaniei*, Edit. Accent, Cluj-Napoca.
82. Howe, G.M., (1972), *National Atlas of Disease in Britain, A Medical Geography through the Ages*, The Chaucer Press Ltd, Bungay, Suffolk.
83. Ianoș, I., (2000), *Sisteme Teritoriale, O abordare geografică*, Editura Tehnică, București.
84. Ianoș, I., Talangă Cr., (1989), *Orașul și sistemul urban românesc în condițiile economiei de piață*, Editura Academiei.
85. Ianoș, I., Humeanu, J. B., (2000) , *Teoria sistemelor de așezări umane*, Ed. Tehnică, București.
86. Ielencz, M., (2000), *Geografie generală. Geografie fizică*, Ed. Fundației România de mâine, București
87. Ionac, Nicoleta, (1998), *Clima și comportamentul uman*, Editura Enciclopedică, București.

88. Ionac, Nicoleta, (2000), *Mic Tratat de Geografie Medicală*, Editura Universității din București.
89. Ionuț, C., (1995), *Mediul înconjurător și starea de sănătate a populației* în vol. Simpozionul” Conservarea naturii - Conservarea vieții”, Baia Mare.
90. Ionuț, C., Ionuț R., (1996), *Toxicitatea plumbului la copil. Contribuția factorilor de mediu*, Clujul Medical.
91. Ionuț, C., (coord) (2001), *Igiena alimentației- noțiuni practice*, Editura Medicală Universitară ”Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.
92. Irimuș, I.A., Kirschner-Singeorzan Cristina, (1995), *Model de evaluare a impactului factori poluanți –mediu .Cazul Hunedoara*, Analele Universității din Oradea, Oradea.
93. Laza, Valeria, Ionuț, Carmen, (2001), *Sănătatea Mediului , context și provocare*, Editura Medicală Universitaria Iuliu Hațieganu, Cluj-Napoca.
94. Lucuț, Gr., Rădulescu, S., (2000), *Calitatea Vieții și Indicatorii Sociali*, Editura Lumina Lex.
95. Lupu, I., Zanc I., (1999)^a, *Sociologie Medicală. Teorie și aplicații*, Editura Polirom, Iași.
96. Lupu, I., Zanc I., (1999)^b, *Sociologie Medicală. Teorie și aplicații*, Editura Polirom, Iași.
97. Mac.,I. , (2000), *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj-Napoca.
98. Maier, A., (1995/1996), *Oferta Cadrului Geografic*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologia, XL-XLI,1-2, Cluj-Napoca.
99. Marcu, A., Marcu, Gr. M., (2000), *Ghid pentru managementul programelor de sănătate*, Institutul de sănătate publică.
100. Marian, M., (2005), *Perspective psihologice asupra sănătății și bolii*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
101. Mărginean, I., (1994), *Strategii de cercetare a calității vieții*, în „*Calitatea Vieții*”, nr.1-2, București.
102. Meade, S., Melinda, Earickson, J. R., (2000) , *Medical Geography*, The Guildford Press, New York, London.
103. Mehedinți, S., (1999), *Civilizație și cultură*, Editura Trei, București.
104. Mihail, Gr., Marcu, Dana, Mirea, G., (2002), *Sănătate publică și management sanitar*, Editura Universității Carol Davila.

105. Mic, Simona, (2008), *Efectul factorilor fizico-geografici asupra sănătății publice în județul Bistrița-Năsăud*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca.
106. Mihăilă, V., Vâlceanu, C., (1997), *Management financiar, curs intensiv de introducere în management*, Institutul de Management al Serviciilor de Sănătate, București.
107. Miftode, V., (1995), *Metodologia Sociologică*, Editura Porto Franco, Galați.
108. Mincu, I., (2000), *Universalitatea alimentației. Istoria și particularitățile alimentare la români*, Editura Enciclopedică, București.
109. Miron, Ioana, (2004), *Metodologia Cercetării Științifice Medicale* Lito UMFF, Timișoara.
110. Molnar Maria, (1999), *Sărăcia și protecția socială*, Editura Fundației România de mâine, București
111. Molnar, E., Onișor, T., Sofalvi, B., Susan, Aurelia (1962), *Schimbarea structurii funcționale a orașelor de la bordura Câmpiei Transilvaniei între anii 1910-1956*, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Fasciculus1, Cluj-Napoca.
112. Morariu, T., Savu, Al., (1970), *Județul Cluj*, Editura Academiei Române, București.
113. Morariu, T., Pascu, Șt., (1957), *Evoluția urbanistică a orașului Cluj*, Buletinul Științific, Secția de geologie și geografie, Tomul II, nr.1, Cluj-Napoca.
114. Mureșan, Cornelia, (1999), *Evoluția demografică a populației României*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
115. Mureșan, P., (1989), *Manual de metode matematice în analiza stării de sănătate*, Editura Medicală, București.
116. Mureșan, P., (1980), *Manual de statistică sanitară*, Editura Medicală, București.
117. Nae, Mirela, (2006), *Geografia Calității Urbane - Metodă de Analiză*, Editura Universității, București.
118. Nemeti, S., (2000), *Spațiul public în fostele orașe romane ale Transilvaniei*, în Studii de istorie a Transilvaniei, Editura Accent, Cluj-Napoca.
119. Nicolae, I., (2002), *Suburbanismul ca fenomen geografic în România*, Edit. Meronia, București.
120. Opincariu, C., (2004), *Managementul Calității Serviciilor în unitățile sanitare*, Editura C.N.I., Coresi, București.

121. **Orient, I.**, (1981), *Istoria farmaciei din Ardeal*, Editura Cartea Românească, Cluj-Napoca.
122. **Pascu, Șt.**, (1971), *Voievodatul Transilvaniei*, vol.I, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
123. **Pascu, Șt.**, (1974), *Istoria Clujului*, Consiliul Popular al Municipiului Cluj.
124. **Pascu, Șt., Marica, V.**, (1969), *Clujul Medieval*, Editura Meridiane, București.
125. **Păun, R.** (1983), *Tratat de medicină internă*, vol .1, bolile aparatului respirator, Editura Medicală București.
126. **Pervan, A.**, (1995/1996), *Repere funcționale ale sistemului medico-sanitar în municipiul Cluj-Napoca*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologia*, XL-XLI,1-2, Cluj-Napoca.
127. **Petraș,Irina, coord.** (2008), *Clujul din cuvinte*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
128. **Petri, Doina**, (2002), *Bistrița-Năsăud-starea de sănătate în mediu real*, Editura Supergraph, Cluj-Napoca.
129. **Petrișor, D., Lucrețiu, R.**, (2007), *Sănătatea Mediului*, Editura Sitech, Craiova.
130. **Poenaru, M.**, (1998), *Politică socială. Indicatori sociali*, Editura ALL, București.
131. **Pop, Gr.**,(2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
132. **Pop, Gr.**, (2003), *Forme de organizare social-politică și administrativ-teritorială ale județului Cluj*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia*, XL VIII, 2, Cluj-Napoca.
133. **Pop, Gr.**, (2007), *Județul Cluj*, Editura Academiei Române, București.
134. **Pop, Gr., Bodocan, V.**, (2000), *Transylvanian Towns in the Last Century and a Half (1850-1996)*, în *Integrated Urban Systems and Sustainability of Urban Life*, Edit. Tehnică, București.
135. **Pop, Gr., Ipatiov, F.** (1994), *Evenimente rutiere din jud. Cluj în anul 1993. Consecințe geografice- sociale*,Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, XXXIX, NR. 2.
136. **Popa, Monica**, (1997), *Aspecte ale poluării interioare și relația lor cu starea de sănătate a populație*, Teză de doctorat, Universitatea de Medicină și Farmacie”Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.

137. Popa, N., (1999), *Țara Hațegului – potențial de dezvoltare al așezărilor omenești, Studiu de geografie rurală*, Editura Brumar, Timișoara
138. Popa, N., (2006), *Frontiere, regiuni transfrontaliere și dezvoltare regională din Europa Mediană*, Editura Universității de Vest, Timișoara
139. Rădoane, Maria, Dumitru, D., Ichim, I., (2006), *Geomorfologie*, Ediția a II-a, vol.I-II, Editura Universității Suceava, Suceava.
140. Rădulescu, D. C.,(1994), *Impactul sărăciei asupra societății românești 1848-1989*, Revista Calitatea vieții, nr.2,București.
141. Rădulescu, S. M., (2002), *Sociologia sănătății și a bolii*, Editura Nemira, București.
142. Rosenberg, M.,Wilson K., (2005), *Remaking medical geography*, Territoris Universitat de les Illes Balears, Num.5, p.17-32. ISSN: 1139-2169.
143. Rotariu, T., (1999), *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Ed. Polirom, Iași.
144. Rotariu, T., Iluț, P., (1999), *Ancheta Sociologică și Sondajul de Opinie*, Editura Polirom Iași.
145. Rusu, R., (2007), *Organizarea spațiului geografic în Banat*, Editura Mirton, Timișoara.
146. Sabău, N.,(2002), *Repere istorici-arhitecturale în dezvoltarea orașului, în Municipiul Cluj și zona periurbană. Studii ambientale*, editori V. Cristea, C. Baciuc, D. Gafta, Edit. Accent, Cluj-Napoca.
147. Sălăgean, T., (2007), *Clujul-oraș comoară a Transilvaniei*, Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
148. Spânu, R.C., (2000), *Introducere în studiul amenajării teritoriului Planning regional și spațial*, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.
149. Spânu, R.C., (2003), *Cetatea Clujului, Rezervația de arhitectură*. Proiect director, Cluj-Napoca.
150. Spânu, R.C., (2003), *Planning urban*, Edit.Mediamira, Cluj-Napoca.
151. Spânu, R.C., (2006), *Strategia de Dezvoltare a județului Cluj*, Cluj-Napoca.
152. Suciuc, M., (2000), *Geografie Economică și dezvoltare Regională*, Curs litografiat, Cluj-Napoca.
153. Surd, V., (2001), *Geodemografia*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
154. Surd, V., (2004), *Geografia așezărilor*, curs litografiat, Cluj-Napoca.

155. **Surd, V., Ipatiov, F.**, (1993), *Funcția de monopol a municipiului Cluj-Napoca în domeniul asistenței medicale din Transilvania*, în *Studia Universității Babeș-Bolyai Geographia XXXVIII nr.2*, Cluj-Napoca.
156. **Susan, I.**, (1969), *Deplasările zilnice ale forței de muncă spre orașul Cluj*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Geologia-Geographia, Fasciculus 1*, Cluj.
157. **Susan, I.**, (1973), *Municipiul Cluj - studiu de geografie economică*, rezumat teză de doctorat, Iași.
158. **Susan, I.**, (1971), *Funcția culturală a orașului Cluj*, *Studia Universitatis "Babeș-Bolyai"*.
159. **Șimandan, D.** (2000), *Fundamentele culturale ale modelului american :Un demers transdisciplinar în geografia umană*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
160. **Tănăsescu, P., Ionescu, Luminița**, (1998), *Asigurările sociale de sănătate din România*, Editura Fundația România de Măine, București.
161. **Teodoreanu, Elena**, (2002), *Bioclimatologie Umană*, Editura Academiei Române, București.
162. **Teodoreanu, Elena**, (2004), *Geografia Medicală*, Editura Academiei Române, București.
163. **Thomas, P.**, (2007), *Meteosensibilitatea*, Editura Științelor Medicale.
164. **Triboi, I.**, (2004), *Cercetarea Științifică, Metodologia Generală, Doctoratul*, Editura Universității, Ploiești.
165. **Truță, L.**, (2005), *Apa Clujului*, Editura Studia, Cluj-Napoca.
166. **Țarcă, M.**, (1997), *Demografie*, Editura Economică, București.
167. **Vâlsan, G.** (2001), *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice, editate de Ion Cuceu*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
168. **Vădineanu A.**, (1998), *Dezvoltarea durabilă: teorie și practică*, Editura Universității din București, București.
169. **Verdinaș, Tr.**, (1992), *Sociologie și geografie*, Editura Științifică, București.
170. **Vlăsceanu, Gh., Ianoș, I.**, (1998), *Orașele României*, Casa Editorială Odeon, București.
171. **Vlădescu, C.**, (2000), *Managementul serviciilor de sănătate*, Editura Expert, București.
172. **Vlădescu, C.**, (2002), *Sănătate publică și management sanitar*.

173. Vlăsceanu, L., (1982), *Metodologia cercetării sociologice. Orientări și probleme*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
174. Vulcu, L., Tălău, G. (1999), *Determinantul social al sănătății* , Editura Etape, Sibiu.
175. Vulcu, L. (2005), *Epidemiologia în sănătate publică*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu.
176. Vulcu, L., (2005), *Sănătatea este un bun economic*, Editura Universității”Lucian Blaga”,Sibiu.
177. Vulcu, L., Cojocaru, Adela, Marcu, Aurelia, (2003), *Promovarea sănătății și strategii preventive*, Editura Universității”Lucian Blaga”, Sibiu.
178. Zamfir, C., (1999), *Politici sociale în România*, Editura Expert, București
179. Zamfir, C.,(1984), *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, Editura Academiei, București
180. Zamfir, Elena., (1995), *Sărăcia, teorii și factori, politici sociale în România*, București.
181. Zamfir, Gh., (1979), *Efectele unor poluanți și prevenirea lor*, Editura Academiei, București
182. Zlate M. (2000), *Introducere în Psihologie*, Editura Polirom, Iași
183. *Surse statistice, publicații sau rapoarte ale unor organizații naționale și internaționale*
184. C.C.S.S. (Centrul de calcul și statistică sanitară), (2005), *Starea de sănătate a populației europene la începutul sec. XXI și prognoza pentru anii 2020-2025*.
185. C.C.S.S. (2005), *Evoluția principalilor indicatori demografici în România în perioada 1990- 2004*, București.
186. C.C.S.S., (2005), *Starea de sănătate a populației României 1990-2004*
187. C.C.S.S.D.M. (Centrul de Calcul, Statistică Sanitară și Documentare Medicală), (1994), *Mortalitatea juvenilă în România (Deceniile opt și nouă, estimări până în anul 2000)*
188. C.C.S.S.D.M. (1995), *Model de anchetă*, București.
189. C.C.S.S.D.M. (1995), *Anuar de Statistică Sanitară*, București.
190. C.C.S.S.D.M. (1997), *Ancheta medicală a stării de sănătate a populației*, București.
191. C.C.S.S.D.M. (2001), *Anuar de Statistică Sanitară*, București
192. C.C.S.S.D.M. (1996), *Buletin informativ nr. 1.*, București.

193. C.N.S., (Comisia Națională de Statistică), (1975-2001) *Anuarul Statistic al României*, București.
194. C.N.S., (1995), *Buletin Informativ nr. 3*, București.
195. C.N.S., (1995), *Mediul înconjurător în România. Culegere de date statistice*, București.
196. C.N.S., (1996), *Anuarul demografic al României*, București.
197. C.N.S., (1997), *Veniturile, cheltuielile și consumul populației în anul 1996* seria „Calitatea vieții” nr. 1, București.
198. C.N.S., (2000), *Anuarul demografic al României*, București.
199. I.N.S. (Institutul Național de Statistică), (2000), *Evoluția mortalității în România în perioada 1990-1999*, București.
200. I.N.S., (2001), *Decedați în anul 2000*, București.
201. I.N.S., (2001), *Social Trends*, București.
202. I.N.S., (2001), *Starea de sănătate a populației României*, București.
203. I.N.S., (2001), *Tabele de mortalitate pentru perioada 1998- 2000*, București.
204. M.S.O.M.S., (1992), *Reforma sistemelor de sănătate și medicină generală*, Biroul Regional pentru Europa, Institutul Național pentru Servicii de Sănătate și Conducere, Caiet documentar nr.9
205. M.S W.H.O., (2000), *Investment for Health în Romania*, Copenhaga.
206. W.H.O., (World Health Organization), (1997),
207. World Bank, (1997), *Health, Nutrition and Population*. Washington D.C.
208. ***(1995), *Anuar de Statistică Sanitară*, București.
209. ***(1999), *Anuarul Statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Statistică a județului Cluj.
210. ***(2001), *Anuar de Statistică Sanitară*, București.
211. ***(2002), *Anuarul Statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Dezvoltare a județului Cluj, Buletin Informativ nr.1 București.
212. ***(1999), *Anuarul statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Statistică a județului Cluj.
213. *** (2001), *Anuarul Statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Statistică a județului Cluj.

214. *** (2001), *Cluj-Napoca, Municipiu cu Vocație Europeană*, Editura Studia, Cluj-Napoca.
215. ***(2002), *Anuarul Statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Statistică a județului Cluj.
216. ***(2009), *Anuarul Statistic al județului Cluj*, Comisia Națională pentru Statistică, Direcția Generală de Statistică a județului Cluj.
217. ***(2005), C.C.S.S., *Starea de sănătate a populației României (1990-2004)*
218. *** (1986), *Cura balneoclimaterică. Indicații și contraindicații*, Editura Medicală.
219. *** *Caiete statistice 1985-1998*, Direcția Regională de Statistică, Cluj-Napoca.
220. ***(1998), *Dicționar de Medicină*, Larousse, Editura Universul Enciclopedic, București.
221. ***(1998), *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic, București.
222. ***(1914), *Dicționarul statistic al României (recensământul din 19 dec.1912)*, I-II, București.
223. *** *Fișe ale localităților 1999-2004*, Direcția Regională de Statistică, Cluj-Napoca.
224. ***(1987), *Geografia României, III, Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei* (sub redacția D. Oancea, Valeria Velcea, N. Caloianu, Ș. Dragomirescu, Gh. Dragu, Elena Mihai, Gh.Niculescu, V.Sencu, I .Velcea), Edit. Academiei, București.
225. ***(2003), *Județul Cluj, Atlas*, Editura, Suncart, Cluj-Napoca.
226. *** (2004), *Planul de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest (PATR)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj- Napoca.
227. *** M.S.,O.M.S., (1992), *Reforma Sistemelor de Sănătate și Medicină Generală*, București, Biroul Regional pentru Europa, Institutul Național pentru Servicii de Sănătate și Conducere, Caiet documentar.
228. ***(2005), *Mic Dicționar Enciclopedic*, Editura Univers Enciclopedic, București.
229. ***(1940), *Recensământul general al populației din 29 dec.1930*, IX, Institutul Central de Statistică, București.
230. ***(1956), *Recensământul populației din 21 feb.1956*, Direcția Generală de Statistică, București.
231. ***(1968), *Recensământul populației din 15 martie 1966*, Regiunea Cluj, vol.I, Direcția Centrală de Statistică, București.

232. ***(1980), *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ian.1977*, vol.II, Direcția Centrală de Statistică, București.
233. ***(1994), *Recensământul populației și locuințelor din 7 ian.1992*, vol.I și II, Comisia Națională pentru Statistică,București.
234. ***(1996), *Recensământul din 1850. Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Edit. Staff, Cluj-Napoca.
235. ***(1997), *Recensământul din 1880. Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Edit. Staff, Cluj-Napoca.
236. ***(1997), *Recensământul din 1857, Transilvania*, în Studia Censualia Transilvanica, Edit. Staff, Cluj-Napoca.
237. ***(1999), *Recensământul din 1900. Transilvania*, în Studia Censualia Transsilvanica, Edit. Staff, Cluj-Napoca.
238. ***(2002), *Recensământul general al populației din 18 martie 2002*, date preliminare, Comisia Națională pentru Statistică, București.
239. ***(2005-2008), *Raport privind starea mediului județului Cluj*, Agenția Pentru Protecția Mediului, Cluj-Napoca.
240. ***(2004), *Strategia Națională de Sănătate Publică*, Document elaborate de Ministerul Sănătății de către Centrul pentru Politici și Servicii de Sănătate, în cadrul împrumutului Băncii Mondiale.
241. ***(2006), *Strategie de Dezvoltare a Municipiului Cluj-Napoca*.